

Ruska Federacija i Evropska konvencija — istočno od ljudskih prava

Prestanak članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope u martu 2022. godine istovremeno je značio i prestanak njenog statusa ugovornice Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa otkaznim rokom od šest mjeseci. Te okolnosti inspirišu da se da ostvrt na praksu Suda u Strazburu u odnosu na Rusiju za proteklih skoro četvrt vijeka koliko je Rusija bila članica Konvencije. Analizom sudske prakse nudi se odgovor na pitanje kako je konvencijski sistem uticao na pravni i institucionalni okvir Rusije i kako će prestanak članstva uticati na nivo zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda u Rusiji.

Cljučne riječi: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Ruska Federacija, Evropski sud za ljudska prava

Uvod

Značajan period članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope obilježila je svojevrсна tenzija između ove članice i same organizacije ali i velikog broja drugih članica. Iako je postojala izražena želja da se Rusija primi u članstvo već sami proces pristupanja donekle je otežan zbog konflikta u Čečeniji. Konflikt Rusije sa Gruzijom otvorio je nova pitanja koja su se našla i u praksi Suda u Strazburu. Novu tenziju izazvao je sukob sa Ukrajinom, a Rusija se u jednom periodu i povukla iz finansiranja Savjeta Evrope, vojna agresija Rusije na Ukrajinu dovela je u konačnom i do prestanka članstva Rusije u Savjetu Evrope. U radu je u tri, hronološki raspoređene cjeline, analizirano pristupanje Ruske Federacije Savjetu Evrope, praksa Suda u Strazburu u odnosu na Rusiju kao članicu Konvencije i prestanak statusa članice Konvencije.

1. Pristupanje Ruske Federacije Savjetu Evrope

Ruska Federacija aplicirala je za prijem u članstvo Savjeta Evrope u maju 1992. godine. Nakon toga, u skladu sa predviđenom procedurom, Komitet ministara Savjeta Evrope zatražio je mišljenje Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština suspendovala je

[▪] Autor je advokat, doktorand na Fakultetu pravnik nauka, Univerzitet Donja Gorica, sinisa@advokatgazivoda.me.

proceduru davanja mišljenja zbog konflikta u Čečeniji Rezolucijom 1055 u februaru 1995. godine.

U Rezoluciji je navedeno da radnje preduzete u Čečeniji predstavljaju teško kršenje najelementarnijih principa u oblasti ljudskih prava koje je Rusija, budući da traži prijem u članstvo, obavezna poštovati¹. Izvještaji posmatračkih misija, legislativne reforme i drugi demokratski procesi u Rusiji opredijelili su Parlamentarnu skupštinu da u septembru 1995. nastavi proceduru davanja mišljenja po zahtjevu za prijem u članstvo².

Zaključujući da su političke, pravne i ekonomske reforme u Ruskoj Federaciji održive ali i istovremeno izražavajući veliku zabrinutost oko dešavanja u Čečeniji i iznoseći stav da taj konflikt ne može biti rješavan upotrebom sile, Paralamentarna skupština je Mišljenjem 193 (1996) u januaru 1996. godine, predložila Komitetu ministara da pozove Rusku Federaciju da postane članica Savjeta Evrope³.

U jednom od svojih brojnih radova na temu odnosa Rusije i Savjeta Evrope, profesor Univerziteta u Londonu Bill Bowring osvrnuo se na detalje u izlaganjima članova Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope tokom diskusije o članstvu Rusije u Savjetu. Zagovornici prijema između ostalog iznosili su sljedeće argumente: „Rusija je prije svega velika sila i bez nje ne može biti Evrope”; „Evropa ne može biti sigurna bez Rusije”; „Ukoliko Rusija danas ne bude primljena, to će biti politički Černobil”; „Sa učešćem Rusije Savjet Evrope će biti u mogućnosti da odigra veliku ulogu u izgradnji Evrope”⁴. Profesor Bowring zapaža da se većina diskutantata koji su podržavali učlanjenje koncentrisala više na pitanje evropske bezbjednosti nego na pitanje zaštite ljudskih prava u Rusiji, dok su oponenti, sa druge strane, isticali upravo pitanje dostignutnog stepena poštovanja ljudskih prava i pitanje vladavine prava⁵.

U februaru 1996. godine, Ruska Federacija postala je 39. članica Savjeta Evrope i istovremeno potpisala tekst Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ratifikacijom Konvencije dvije godine kasnije, u godini kada se navršavalo 45 godina od kada je taj međunarodni pravni instrument na snazi, Rusija se obavezala da će svakome u svojoj nadležnosti garantovati ljudska prava i slobode predviđene Konvencijom.

¹ Parliamentary Assembly, Russia's request for membership in the light of the situation in Chechnya, Resolution 1055(1995), <https://pace.coe.int/pdf/4f521885b5b-56d74ad153da9ef46ea413f8aefc315dd61cb117d383c59776bcc/resolution%201055.pdf>, 29. oktobar 2022.

² Parliamentary Assembly, Procedure for an opinion on Russia's request for membership of the Council of Europe, Resolution 1065(1995), <https://pace.coe.int/pdf/d9739797c4a9316cc5460956284e0106181a0f3be20e80e-1a51832155273af15/resolution%201065.pdf>, 29. oktobar 2022.

³ Parliamentary Assembly, Russia's request for membership of the Council of Europe, Opinion 193 (1996), <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=13932>, 29. oktobar 2022.

⁴ B. Bowring, Russia's accession to the Council of Europe and human rights: compliance or cross-purposes?, *European Human Rights Law Review*, 1997, str. 3.

⁵ *Ibid.*

2. Ruska Federacija kao članica Konvencije

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda stupila je na snagu 1953. godine, nakon što je deset država članica Savjeta Evrope deponovalo isprave o ratifikaciji. Kao međunarodni instrument za zaštitu ljudskih prava Konvencija ima izuzetan značaj iz više razloga. Prije svega radi se o pravnom aktu koji garantuje ljudska prava stotinama miliona građana. Iako je tradicionalno klasifikovana kao pravni akt sa regionalnim karakterom granice njene primjene vremenom su se proširile i na pojedine transkontinentalne države čija teritorija se prostire i na azijski kontinent ali, recimo, i na Republiku Jermeniju koja se geografski, cjelokupnom svojom teritorijom, nalazi u Aziji. Najveći značaj Konvenciji dao je mehanizam nadzora nad primjenom čija se specifičnost ogleda u tome što ga, pod određenim uslovima, može pokrenuti svaki pojedinac.

Konvencijski pravni sistem u materijalnopravnom smislu, u skladu sa načelom autonomnog tumačenja, oblikovao se u praksi Evropskog suda za ljudska prava ali je značajno uticao i na pravne sisteme država članica kako kroz legislativne izmjene nastale kroz obavezu poštovanja Konvencije, tako i kroz sudsku praksu. Tako je Konvencija odigrala značajnu ulogu i na poštovanje ljudskih prava u državama članicama ali i na procese demokratizacije u njima.

U periodu nastanka Konvencije nije bilo izgledno da će se, jednog dana, njena primjena prostirati i na Moskvu. Smatralo se da Konvencija, između ostalog, treba da obezbijedi simboličku privrženost principima koji su zajednički zapadnoevropskim državama ali i da istovremeno bude sredstvo koje može štititi te države od komunističke subverzije⁶. Pad Berlinskog zida, završetak hladnog rata i raspad Sovjetskog saveza značajno su uticali na otopljavanje tenzija između zapadnog i istočnog dijela Evrope. Ipak, spoljopolitički ciljevi i pogledi na unutrašnja pitanja ostali su značajno različiti sve do danas. Interesantno je pitanje i koji je bio motiv Ruske Federacije za učlanjenje u Savjet Evrope, kao i za prihvatanje Evropske konvencije, odnosno, da li je Rusija imala istovrsni motiv kao i države osnivači Savjeta Evrope. Ovdje treba primijetiti da su osnivači svoje motive izrazili u preambuli Statuta Savjeta Evrope u kojoj se, između ostalog, potvrđuje „privrženost duhovnim i moralnim vrijednostima koje su zajednička baština njihovih naroda i stvarni izvor lične i političke slobode i vladavine zakona, te principi na kojima se zasniva svaka istinska demokratija”⁷. Međutim, profesor Bowring smatra da glavni razlog zbog kojeg je većina u ruskoj Dumi glasala za ratifikaciju Konvencije leži u tome što je raspadom Sovjetskog saveza oko 25 miliona etničkih Rusa i onih kojima je ruski jezik maternji ostalo da živi van

⁶ D. Harris et al., *Law of the European convention on human rights*, Oxford University Press, 2018, str. 3.

⁷ Statut Savjeta Evrope potpisan 5. 5. 1949. godine u Londonu, stav 3 preambule.

granica Ruske Federacije, te su članstvo u Savjetu Evrope vidjeli kao sveobuhvatan okvir mogućnosti za njihovu zaštitu⁸.

Ruska Federacija postala je članica Konvencije 1998. godine. Upravo 1998. godine, stupanjem na snagu Protokola 11, značajno je izmijenjen mehanizam nadzora nad primjenom Konvencije. Naime, u periodu do 1998. godine, postojao je „tripartitni nadzorni sistem” koji je podrazumijevao učešće Evropske komisije za ljudska prava (koja je utvrđivala ispunjenje uslova prihvatljivosti pojedinačnih predstavnika), Evropskog suda za ljudska prava (koji nije bio tijelo u stalnom zasjedanju) i Komiteta ministara (koji je imao svojevrstnu sudsku jurisdikciju)⁹. Od 1998. godine, počelo je drugo razdoblje u razvoju konvencijskog nadzornog sistema, pa je osnovan novi Evropski sud za ljudska prava kao stalno tijelo, Komisija je ukinuta, a ukinuta su i sudska ovlaštenja Komiteta ministara¹⁰.

Sud u Strazburu prvi predmet u odnosu na Rusiju, presudom, riješio je u maju 2002. godine. Treba naglasiti da nije u pitanju prva predstavka podnijeta protiv Ruske Federacije već prvi presudom okončani predmet. Radilo se o slučaju Burdov protiv Rusije¹¹. Podnosilac predstavnice je u oktobru 1986. godine pozvan od strane vojnih vlasti da učestvuje u hitnoj operaciji na licu mjesta povodom katastrofe u nuklearnoj elektrani Černobilj. Tokom više mjeseci ušestvovanja u operaciji bio je izložen radijaciji. Iako mu je u upravnom postupku utvrđena naknada 1993. godine, podnosilac predstavnice morao je četiri godine kasnije pokrenuti sudski spor da bi ta naknada bila isplaćena. Poslije okončanja sudskog postupka podnosilac je pokrenuo još jedan sudski spor zbog promjene vrijednosti valute u periodu od utvrđenja visine naknade do trenutka pokretanja sudskog spora. Oba postupka okončana su u korist podnosioca predstavnice ali u izvršnom postupku nije uspio da naplati svoje potraživanje budući da je Socijalna služba, kao dužnik, isticala da ne postoji dovoljno sredstava za ispunjenje obaveze. Vijeće Evropskog suda za ljudska prava utvrdilo je povredu prava iz člana 6 stav 1 Konvencije, odnosno povredu prava na pravično suđenje u smislu nerazumno dugog trajanja postupka, kao i povredu prava iz člana 1 Dodatnog protokola 1 uz Konvenciju kojim je zaštićeno pravo na imovinu. U odnosu na pravo na imovinu Sud je podsjetio na shvatanje izraženo u ranijoj praksi da potraživanje spada u imovinu u smislu pomenute konvencijske odredbe, kao i da činjenica da izvršenje nije sprovedeno vodi povredi ovog prava.

⁸ B. Bowring, *Politics and Pragmatism: The Constitutional Coiur of the Russian Federation and Its 20 Years of Engagement with the European Convention on Human Rights*, *East European Yearbook of Human Rights*, 2018, str. 18.

⁹ J. Omejec, *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Evropskog suda za ljudska prava strazburški acquis*, *Novi informator*, Zagreb, 2014, str. 91.

¹⁰ *Ibid.*, 102.

¹¹ Burdov protiv Rusije, predstavka broj 59498/00, presuda od 07. 05. 2002. godine.

Interesantno je da je 2009. godine, prva „pilot presuda” donijeta od strane Suda u Strazburu u odnosu na Rusiju nastala po predstavi istog podnosioca, Anatolija Tikhoviča Burdova, a u praksi Suda poznata je kao slučaj Burdov protiv Rusije (broj 2)¹².

Pilot presude potekle su iz Preporuke Komiteta ministara Savjeta Evrope, usvojene u maju 2004. godine, na temu poboljšanju domaćih pravnih sredstava¹³. Preporuka je usvojena sa ciljem da se dodatno unaprijedi poštovanje i zaštita konvencijskih prava u samim državama članicama, ali i da se tako, posredno, umanjí preopterećenost Suda u Strazburu slučajevima koje treba riješiti. U dodatku uz Preporuku navedeno je da, u situacijama kada Sud u presudi utvrdi da je postojanje sistemskog ili opšteg nedostatka u nacionalnom zakonodavstvu ili praksi dovelo ili može dovesti do podnošenja velikog broja predstavi koje se odnose na isti predmet (repetitivni slučajevi), odnosna država treba da obezbijedi da potencijalni podnosioci predstavi imaju djelotvorno pravno sredstvo koje podnose nacionalnim vlastima, a koje takođe može biti na raspolaganju i onima koji su već podnijeli predstavke istim povodom Evropskom sudu za ljudska prava. U skladu sa principom supsidijarnosti, ustanovljenim u konvencijskom sistemu, takvo pravno sredstvo trebalo bi da omogućí zainteresovanim licima pravno zadovoljenje u domaćem sistemu, kao i da istovremeno rastereti Sud istovrsnih predmeta.

U predmetu Burdov protiv Rusije (broj 2) podnosilac predstavke istakao je okolnosti koje su se, u odnosu na istu temu kao u njegovom prvom slučaju, dešavale u periodu nakon podnošenja prve predstavke. On je u Rusiji pokrenuo još nekoliko sudskih postupaka radi potraživanja zakonske kamate na ranije dosuđene iznose ali i povodom štete nastale u vidu daljeg pogoršavanja zdravstvenog stanja zbog ranijeg izlaganja radijaciji. Kao i u njegovom prvom predmetu rješavanom pred Evropskim sudom za ljudska prava, uprkos pravosnažnim sudskim odlukama donijetim u njegovu korist, nije mogao da naplati potraživanja, čak ni u postupku izvršenja. Sud u Strazburu se u presudi osvrnuo i na raniji predmet Burdov protiv Rusije ali i na dešavanja u Rusiji povodom ovog, sistemskog, problema. Sud je notirao da je Ustavni sud Ruske Federacije još 2001. godine, ukazao da bi zakonodavac trebao da materijano i procesno uredi pitanje naknade štete zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, te da uredi stvarnu i mjesnu nadležnost za rješavanje takvih postupaka. Notirao je i da je Vrhovni sud Ruske Federacije tokom 2008. godine, podnio Dumi dva nacrtu ustavnih zakona koji bi uveli pravno sredstvo za utvrđivanje povrede prava na suđenje u razumnom roku i prava na

¹² Burdov protiv Rusije (broj 2), predstavka broj 33509/04, presuda od 15. 01. 2009. godine.

¹³ Committee of ministers, Recommendation Rec(2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805dd18e, 29. oktobar 2022.

izvršenje sudskih odluka, takođe, u razumnom roku. Konačno, Sud u Strazburu, kao i u prvom predmetu istog podnosioca predstavke, je u odnosu na pojedine presude donijete u nacionalnom pravnom sistemu, utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku sadržanog u pravu na pravično suđenje u smislu člana 6 stav 1 Konvencije, kao i povredu prava na imovinu iz člana 1 Dodatnog protokola 1 uz Konvenciju, te povredu prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13 Konvencije. Zbog utvrđenih povreda ljudskih prava podnosiocu predstavke dosuđena je naknada nematerijalne štete. Odlučeno je i da Ruska Federacija, u roku od šest mjeseci od pravosnažnosti presude, mora uspostaviti domaće pravno sredstvo ili kombinaciju sredstava koja treba da obezbijede adekvatnu i dostatnu naknadu za neizvršavanje ili odugovlačenje izvršavanja nacionalnih presuda, a u skladu sa konvencijskim principima ustanovljenim u praksi Suda u Strazburu. Rusiji je naloženo i da, u roku od godinu dana od pravosnažnosti presude, mora dodijeliti takvo obeštećenje svim licima kojima su povrijeđena navedena prava, a koja su prije donošenja presude u ovom slučaju podnijela predstavke Sudu u Strazburu koje su komunicirane prema Vladi.

Postupajući po obavezama iz presude u slučaju Burdov protiv Rusije (broj 2) zakonodavne vlasti Ruske Federacije u aprilu 2010. godine, donijele su dva federalna zakona, jedan o naknadi štete zbog kršenja prava na pravično suđenje u smislu razumnog trajanja ili izvršenja presuda u razumnom vremenskom roku i drugi koji se odnosio na izmjene drugih propisa neophodne zbog ove zakonodavne intervencije. Navedene okolnosti detaljno su opisane u odluci u slučaju Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije¹⁴. Taj slučaj formiran je na osnovu dvije predstavke podnosilaca koji su tvrdili da im novčana potraživanja, utvrđena u sudskim postupcima pred nacionalnim sudovima, nisu izmirena, niti su ih mogli naplatiti u izvršnom postupku. Sud u Strazburu je tokom postupka informisao podnosioc predstavke da je obaviješten od Vlade Ruske Federacije da su učinjene zakonodavne izmjene i da u domaćem sistemu mogu pokrenuti postupke za utvrđivanje povrede prava na pravično suđenje zbog neprimjereno dugog trajanja postupka što su oni i učinili ali su insistirali na tome da nastave i postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava. U konačnom Sud je predstavke odbacio kao nedopuštene zbog toga što nisu iscrpljena domaća pravna sredstva podrazumijevajući pod njima nove mehanizme uvedene zakonodavnim izmjenama.

Druga pilot presuda donijeta je u januaru 2012. godine, u predmetu Ananyev i drugi protiv Rusije¹⁵. Ovaj slučaj odnosio se na uslove u pritvorskim jedinicama. Ilustracije radi, jedan od podnosilaca predstavke istakao je da je tokom pritvora boravio, između ostalog, u

¹⁴ Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije, predstavke broj 27451/09 i 60650/09, odluka od 23. 11. 2010. godine.

¹⁵ Ananyev i drugi protiv Rusije, predstavke broj 42525/07 i 60800/08, presuda od 10. 01. 2012. godine.

prostoriji od 15 metara kvadratnih u kojoj se nalazilo 13 ležajeva i u kojoj je bilo smješteno u različitim periodima od 15 do 21 osoba. Ne-ki od ponosilaca predstavke boravili su u ustanovi maksimalnog kapaciteta 642 osoba, u kojoj je 2004. godine bilo smješteno 750 osoba, a 2006. godine čak 1.518 osoba. Primjenjujući ranije uspostavljene standarde u kontekstu uslova u penalnim i pritvorskim jedinicima, Sud je osim prostornih kapaciteta analizirao i dnevno vrijeme koje se provodi napolju, u krugu ustanove, zatim, da li se prostorije provjetravaju i da li je u njima omogućeno prirodno osvjetljenje, kao i sanitarne i higijenske uslove. U konačnom, Evropski sud za ljudska prava, u odnosu na pojedine podnosiocce predstavke utvrdio je povredu prava iz člana 3 Konvencije kojim je propisano da niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Takođe, u odnosu na pojedine podnosiocce predstavke sud je utvrdio povredu prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13 Konvencije, te u odnosu na utvrđene povrede obavezao Rusiju da isplati naknadu nematerijalne štete u različitim iznosima. U odnosu na utvrđeni sistemski problem Sud je obavezao Rusiju da u saradnji sa Komitetom ministara Savjeta Evrope, u roku od šest mjeseci od pravosnažnosti presude, utvrdi obavezujući vremenski okvir u kojem će učiniti dostupnim kombinaciju djelotvornih pravnih sredstava koje će imati preventivne i kompenzirajuće efekte i koji će ispunjavati zahtjeve iznijete u presudi. Budući da je ova presuda imala karakter pilot presude odlučeno je i da se, u roku od godinu dana od pravosnažnosti presude, mora obezbijediti naknada štete svim žrtvama nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja koje su podnijele predstavke Sudu povodom istih okolnosti, a koje su komunicirane prema Vladi prije donošenja ove presude.

Treća pilot presuda donijeta je u predmetu Gerasimov i drugi protiv Rusije¹⁶. Kao i u prvoj pilot presudi okolnosti su se odnosile na nemogućnost izvršenja sudskih presuda donijetih u odnosu na državu u domaćem pravnom sistemu samo što se u konkretnom slučaju radilo o ispunjenju nenovčanih obaveza, dok je legislativa donijeta u skladu za obavezom iz presude Burdov protiv Rusije (broj 2) regulisala samo tematiku nemogućnosti izvršenja ili odugovlačenje izvršenja novčanih obaveza. Sud u Strazburu utvrdio je da su, pojedinim podnosiocima predstavke, povrijeđena prava iz članova 6 i 13 Konvencije, kao i iz člana 1 Dodatnog protokola 1 uz Konvenciju, te utvrdio obavezu Ruske Federacije da riješi sistemski problem kao i u slučaju Burdov protiv Rusije (broj 2).

Posljednja pilot presuda donijeta je u predmetu Tunikova i drugi protiv Rusije¹⁷ u decembru 2021. godine. Presuda se odnosi na problem porodičnog nasilja. Sud u Strazburu konstatuje u presudi da

¹⁶ Gerasimov i drugi protiv Rusije, predstavka broj 29920/05 i druge, presuda od 01. 07. 2014. godine.

¹⁷ Tunikova i drugi protiv Rusije, predstavka broj 55974/16 i druge, presuda od 14. 12. 2021. godine.

Ruska Federacija nije usvojila bilo kakvu legislativu u pogledu nasilja u porodici, te da pravni okvir ne predviđa kažnjavanje svih oblika porodičnog nasilja. U slučajevima podnositeljki predstavljeni pravosudni organi su procjenjivali da li su učinjena krivična djela koja u svojim elementima imaju nanošenje tjelesnih povreda, ozbiljno zastrašivanje i slično a koja nisu vezana za kontekst dešavanja u porodici ili porodičnoj zajednici. U presudi se naglašava da pravni sistem Rusije ne predviđa kažnjavanje za oblike porodičnog nasilja koji ne rezultiraju tjelesnom povredom ili koji kao posljedicu nemaju izazivanje fizičkog bola, kao što su, primjera radi, proganjanje, verbalno, psihološko ili ekonomsko nasilje. Sud je takođe podsjetio da su u njegovoj jurisprudenciji determinisane i pozitivne obaveze države u smislu člana 3 Konvencije koji propisuje zabranu mučenja. Država potpisnica Konvencije, prema tome, nije samo obavezna da se uzdržava od radnji kojima bi povrijedila prava iz člana 3 Konvencije već je obavezna i na određena činjenja kako bi spriječila da povreda nastane. U tom kontekstu država ima takozvane materijalne obaveze da uspostavi pravni okvir za zaštitu i obavezu da u jasno određenim okolnostima promptno reaguje na prijave porodičnog nasilja, te da preduzme operativne mjere da zaštiti žrtvu. Država ima i takozvanu proceduralnu pozitivnu obavezu da u ovakvim okolnostima sprovede djelotvornu istragu. Presudom je utvrđeno da je došlo do povrede člana 3 i u proceduralnom i u materijalnom smislu, kao i da je došlo do povrede člana 14 koji propisuje opštu zabranu diskriminacije u vezi sa članom 3 Konvencije. Rusiji je naloženo da, bez daljeg odlaganja, izvrši legislativne intervencije materijalnopravnog i procesnopravnog karaktera koje će regulisati sporna pitanja identifikovana u presudi.

Osim pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom, pravo da pokrenu postupak u kojem će se utvrđivati da li je neka potpisnica povrijedila Konvenciju imaju i druge države potpisnice. Takvi postupci nazivaju se međudržavnim sporovima i posebno su propisani članom 33 Konvencije. U međudržavnim sporovima Sud u Strazburu može procjenjivati usklađenost legislative i prakse sa Konvencijom čak i onda kada nema odredivih žrtava povrede prava, pa zbog toga ovakvi sporovi imaju veći domet nego postupci pokrenuti po pojedinačnim predstavkama¹⁸. Ipak, međudržavni sporovi nisu česti i njihov dosadašnji broj nije veliki.

Prvi presuđeni međudržavni spor protiv Ruske Federacije pred Evropskim sudom za ljudska prava pokrenula je Gruzija 2007. godine¹⁹. Predmet se odnosio na hapšenje, zadržavanje i protjerivanje većeg broja gruzijskih državljana sa ruske teritorije tokom 2006. i 2007. godine. Gruzija je tvrdila da je u pitanju odmazda zbog hapšenja ruskih policijskih službenika u Tbilisiju koje je dovelo do kulminacije

¹⁸ W. A. Schabas, *The European convention on human rights, A Commentary*, Oxford University Press, 2017, str. 727.

¹⁹ Gruzija protiv Rusije, zahtjev broj 13255/07, presuda od 3. 7. 2014. godine.

zategnutih odnosa između Rusije i Gruzije. Gruzijaska vlada isticala je da je tokom ovog perioda izdato više od 4.600 naloga za protjerivanje gruzijskih državljana, od kojih su neki zadržani i protjerani, a drugi su sami napustili teritoriju Rusije. Gruzija je tvrdila da su ruska ministarstava vanjskih i unutrašnjih poslova izdala određene dokumente u kojima se navodilo da bi nadležna tijela trebala preduzeti opsežne mjere identifikacije što većeg broja gruzijskih državljana koji borave na ruskoj teritoriji u svrhu njihovog protjerivanja. Sud u Strazburu je prije svega utvrdio da je Rusija, odbijajući da dostavi Sudu pomenute dokumente, postupila suprotno članu 38 Konvencije kojim je, između ostalog, propisano da Sud, ukoliko je to potrebno, preduzima istragu za čije će mu efikasno sprovođenje odnosna država obezbijediti sve neophodne uslove. Takođe je utvrđeno da je došlo do povrede člana 4 Dodatnog protokola 4 uz Konvenciju koji predviđa zabranu kolektivnog protjerivanja stranaca jer su bile u pitanju koordinisane radnje izvršne i sudske vlasti. Bez obzira što su se vodili pojedinačni predmeti u odnosu na svako lice, Sud je zaključio da nisu uzimane u obzir okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Dalje je utvrđeno da je došlo do povrede i člana 5 Konvencije koji propisuje pravo na slobodu i sigurnost i to u smislu stava 1 tog člana jer su hapšenja bila proizvoljna i u stavu 2 člana 5 jer protjeranim licima nije bilo na raspolaganju djelotvorno pravno sredstvo kojim bi mogli osporavati odluke o protjerivanju. Utvrđena je i povreda člana 3 Konvencije zbog uslova u kojima su gruzijski državljani bili smješteni prije protjerivanja (premala i neuslovne prostorije za zadržavanje, nedostatak hrane, vode i higijenskih uslova). Utvrđeno je i da je došlo do povrede člana 13 koji propisuje pravo na djelotvoran pravni lijek u vezi sa članom 5 stav 1 i članom 3 Konvencije. Sud je u trenutku donošenja presude procijenio da odluka o pravičnom zadovoljenju nije zrela za presuđenje i pozvao Rusiju i Gruziju da se u roku od 12 mjeseci posebno izjasne o ovom pitanju. Svojom novom odlukom iz 2019. godine, Sud je naložio Rusiji da Gruziji isplati iznos od 10 miliona eura na ime naknade nematerijalne koju je pretrpjelo najmanje 1.500 gruzijskih državljana, dok će Gruzija dalje distribuirati novac žrtvama (2.000 eura onima koji su bili žrtve povrede zabrane protjerivanja, 10.000–15.000 eura onima kojima su povrijeđena i druga prava).

Drugi presuđeni međudržavni spor u odnosu na Rusiju pokrenut je takođe od strane Gruzije i u praksi Suda poznat je pod nazivom Gruzija protiv Rusije (II)²⁰. Predmet je presuđen 2021. godine, odnosno 13 godina nakon što je podnijet zahtjev. U presudi napisanoj na gotovo 250 stranica Sud u Strazburu elaborirao je kompleksna činjenična i pravna pitanja koja su razmatrana, a sastavni dio presude čini i devet zajedničkih i pojedinačnih, saglasnih i nesaglasnih izdvojenih mišljenja koje su dale sudije koje su učestvovale u donošenju presude. Predmet se odnosio na petodnevni oružani sukob iz avgusta 2008. godine između Rusije i Gruzije i događaje koji su uslijedili.

²⁰ Gruzija protiv Rusije (II), zahtjev broj 38263/08, presuda od 21. 1. 2021. godine.

Događaji su se dešavali na teritoriji Gruzije i u „bafer zoni”, odnosno teritorijalno nerazriješenim pograničnim predjelima. U sukobima je stradalo više stotina vojnika, pripadnika policijskih formacija i civila, bilo je više od 2.000 ranjenih, a iz svojih domova izbjeglo je preko 100.000 civila. Sud je utvrdio postupanja suprotna Konvenciji i to članovima 2 (pravo na život), 3 (zabrana mučenja), 5 (pravo na slobodu i sigurnost), 8 (pravo na privatni i porodični život), članu 1 Dodatnog protokola 1 (pravo na imovinu), članu 2 Dodatnog protokola 4 (sloboda kretanja). Osim toga, utvrđeno je da u samom postupku Rusija nije ispunila konvencijsku obavezu da obezbijedi neophodne uslove za sprovođenje istrage od strane Suda u smislu člana 38 Konvencije. Presudom je riješeno i više prigovora, pa je sud našao da pojedina pitanja ne spadaju u jurisdikciju Rusije u smislu prve konvencijske odredbe koja propisuje obavezu ugovornica da garantuju svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Konvenciji. Konačno je utvrđeno da pitanje pravičnog zadovoljenja nije zrelo za presuđenje u trenutku donošenja presude.

Eskaacijom Rusko-Ukrajinske krize i aneksijom Krima nastali su i novi međudržavni sporovi protiv Rusije. Po zahtjevu Ukrajine iz 2014. godine, koji je u postupku pred Sudom u Strazburu spojen sa još jednim zahtjevom iz 2018. godine, nastao je predmet „*Re Crimea*”²¹. U decembru 2020. godine, Sud je donio odluku da, bez prejudiciranja o meritumu, proglasi dopuštenim zahtjeve koji se odnose na navodne povrede člana 2 Konvencije (pravo na život), člana 3 (zabrana mučenja), člana 5 (pravo na slobodu i sigurnost), člana 6 (pravo na pravično suđenje), člana 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života), člana 9 (sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti), člana 10 (sloboda izražavanja), člana 11 (sloboda okupljanja i udruživanja), člana 1 Dodatnog protokola 1 (pravo na imovinu), člana 2 Dodatnog protokola 1 (pravo na obrazovanje), člana 2 Dodatnog protokola 4 (sloboda kretanja), kao i člana 14 Konvencije koji propisuje zabranu diskriminacije u vezi sa drugim članovima Konvencije.

Dalja eskalacija odnosa između Rusije i Ukrajine koja je kulminirala vojnom agresijom Rusije dovela je do toga da je Ukrajina podnijela Sudu više novih međudržavnih zahtjeva protiv Rusije, dok je jedan od njih sa Ukrajinom podnijela i Holandija, a preko osam hiljada pojedinačnih predstavki podnijeto je protiv Rusije zbog dešavanja na Krimu i u Istočnoj Ukrajini²².

Prema statističkim podacima²³ koje izrađuje Sekretarijat Suda u Strazburu samo je u odnosu na Tursku donijeto više presuda u meritumu od broja presuda donijetih u meritumu u odnosu na Rusku

²¹ Ukrajina protiv Rusije (*RE CRIMEA*), zahtjevi broj 20958/14 i 38334/18, odluka od 16. 12. 2020. godine.

²² Press country profile Russia, European Court of Human Rights, https://echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf, 29. oktobar 2022.

²³ Overview ECHR 1959–2021, https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592021_ENG.pdf, 29. oktobar 2022.

Federaciju. Do kraja 2021. godine, u odnosu na Tursku donijeto je 3.820 presuda, dok je u odnosu na Rusiju donijeto 3.115. Kod analize ovih statističkih podataka nužno je imati u vidu i da je Turska ratifikovala Konvenciju 1954. godine, odnosno 42 godine prije Ruske Federacije. Statistički podaci pokazuju i to da je u 2.943 predmeta Sud utvrdio kršenje makar jedne konvencijske odredbe od strane Rusije, dok u 155 predmeta okončanih presudom nije utvrđeno kršenje konvencijskih prava. Najviše je bilo povreda prava na slobodu i sigurnost i to u 1.299 predmeta, prava na pravično suđenje 988, nečovječno i ponižavajuće postupanje utvrđeno je u 992 predmeta, a povreda prava na pravni lijek nađena je u 701 predmetu. Iako je Rusija bila članica Savjeta Evrope sa najvećim brojem stanovnika (oko 145 miliona), ta činjenica ne opravdava ovoliko dramatičan broj predmeta sa utvrđenim kršenjima ljudskih prava. Primjera radi, u odnosu na SR Njemačku (oko 83 miliona stanovnika) donijeta je 201 presuda²⁴ u kojima je utvrđena povreda prava, odnosno gotovo 15 puta manje presuda sa utvrđenjem povrede nego u odnosu na Rusku Federaciju, a sve uz napomenu da je SR Njemačka jedna od prvih država koja je ratifikovala Konvenciju 1952. godine.

Samo za posljednjih deset godina (2012–2022) Evropski sud za ljudska prava presudama je naložio Rusiji da isplati ukupan iznos od preko dvije milijarde eura na ime pravičnog zadovoljenja žrtvama kršenja ljudskih prava²⁵.

U izuzetno sažetom prikazu prakse koji je dat u ovom radu uočljivo je i da se radi o izuzetno dramatičnim slučajevima kršenja ljudskih prava od strane Ruske Federacije, dok je kvantifikativni izraz još dramatičniji. Iako statistike pokazuju veliki broj repetitivnih slučajeva²⁶, odnosno situacija koje se ponavljaju uočljivo je i da je njihov broj u nekim periodima i aspektima opadao odnosno da su se neke regulative i prakse vremenom mijenjale zbog uticaja koji je ostvarila Konvencija i djelovanja mehanizma nadzora, odnosno Suda u Strazburu. Utvrđivanje sistemskih ili strukturalnih problema od strane Suda dovelo je, kao što smo vidjeli, do određenih legislativnih intervencija bilo u dijelu izmjena propisa ili donošenja novih. Paralelno, nosiocu pravosudnih funkcija u Rusiji prolazili su razne obuke realizovane od strane Savjeta Evrope, nerijetko finansiranje od strane Evropske unije, čiji je cilj bio podizanje svijesti o značaju ljudskih prava²⁷. Ipak, očigledno je da Rusija nije uspostavila dostatan unutrašnji pravni i institucionalni okvir koji može obezbijediti poštovanje ljudskih prava zaštićenih Konvencijom onima koji se nalaze u njenoj jurisdikciji.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, Russian Federation, <https://www.coe.int/en/web/execution/russian-federation>, 29. oktobar 2022.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ B. Bowring, EU Partners and their Responses to Russia, *The EU-RUSSIA Centre Review*, EU Human Rights Policy towards Russia, EURUSSIA Centre, Issue 16, 2010, str 35.

3. Prestanak statusa članice Konvencije

Početak režima Vladimira Putina donio je određeni optimizam na polju razvoja ljudskih prava u Rusiji, najviši sudovi sve češće su se pozivali na praksu Suda u Strazburu, a mlađe sudije, kroz razne edukacije, sticale su sve više znanja o Konvencijskom pravu, ipak, već krajem prve decenije Putinove vladavine bilo je sve manje razloga za optimizam²⁸.

Kako je vrijeme prolazilo situacija između Rusije i Savjeta Evrope postajala je sve više zategnuta. Nakon eskalacije odnosa sa Gruzijom, Ukrajina je imala sve više problema sa Ruskom Federacijom koji su eskalirali aneksijom Krima. Paralelno sve su češće kršena ljudska prava medijima i novinarima, kao i liderima i pripadnicima opozicionih političkih partija i pokreta ali i drugim grupama i pojedincima. Nevladine organizacije u Ruskoj Federaciji našle su se na posebnom udaru, javne vlasti su otežavale njihov rad čestim finansijskim inspekcijama, drugim upravnim preprekama, a nerijetko su se dešavali i fizički napadi na NVO aktiviste od strane policije tokom protesta²⁹. U posljednjoj deceniji, nevladinim organizacijama koje imaju inostrane donatore i koje su uključene u „političke aktivnosti” nametnuta je zakonska obaveza da se registruju kao „strani agenti” što je bio očigledan vid dodatnog pritiska koji je pojačan uvođenjem nove legislativne sa ciljem da se zabrane nepodobne NVO pod plaštom „prijetnje ustavnom poretku, sistemu odbrane i bezbjednosti Rusije”³⁰. Vlasti su sve više postajale netolerantne i na odluke Suda u Strazburu pa je predsjednik Savjeta Ruske Federacije, u jednom trenutku, predložio i da se pravni okvir izmijeni na način što će odluke Evropskog suda moći biti implementirane u domaći sistem samo ako ih odobri Ustavni sud³¹. Korupcija je ostala značajno prisutna pojava u funkcionisanju institucija što je, po mišljenju nekih autora, jedan od glavnih kamena spoticanja razvoju ljudskih prava u Rusiji³². Ukupna situacija kulminirala je kada je Ruska Federacija 24. februara 2022. godine započela vojnu agresiju protiv Ukrajine izazivajući hiljade civilnih žrtava, milione raseljenih lica i devastaciju države³³. Nakon više apela i upozorenja Parlamentarne Skupštine, Komiteta

²⁸ Vide B. Bowring, *Russia and Human Rights: Incompatible Opposites?*, *Gottin-gen Journal of International Law* 1, 2009.

²⁹ F. Daucé, *The Government and Human Rights Groups in Russia: Civilized Oppression?*, *Journal of Civil Society*, 2014, str. 2.

³⁰ B. Bowring, *Does Russia have a human rights future in the Council of Europe and OSCE?*, *Shifting Power and Human Rights Diplomacy Russia*, Amnesty International Netherlands, 2017, str. 60.

³¹ L. Mälksoo, *Margins of the Margin of Appreciation, Russia and European Human-Rights Law: The Rise of the Civilizational Argument*, Brill Nijhoff, Boston, 2014, str. 222.

³² V. Gefter et al, *Corruption and Human Rights in contemporary Russia. Interrelations between corruption and violation of citizens' rights and freedoms*, Center for Democracy and Human Rights Development, 2013, str. 18.

³³ Parliamentary Assembly, *Opinion 300(2022)*, 15. 03. 2022, <https://pace.coe.int/en/files/29885/html>, 29. oktobar 2022.

ministara, generalnog sekretara i komesara za ljudska prava, Parlamentarna Skupština je 15. marta 2022. godine usvojila mišljenje u kojem se, između ostalog, Ruska Federacija poziva da prekine agresiju i da povuče vojne snage sa ukrajinske teritorije, a članice Savjeta Evrope se pozivaju da pruže pomoć Ukrajini i obezbijede djelotvorno funkcionisanje humanitarnih koridora, te pomognu izbjeglicama³⁴. Istim mišljenjem Parlamentarna Skupština zaključuje da zbog ozbiljnog kršenja Statuta Savjeta Evrope od strane Rusije, Komitet ministara treba da zatraži od Ruske Federacije da se odmah povuče iz Savjeta Evrope, te ukoliko se to ne desi predlaže se određivanje datuma isključenja Ruske Federacije iz članstva.

Nakon što je Vlada Ruske Federacije obavijestila generalnog sekretara Savjeta Evrope o namjeri da se povuče iz članstva u organiziji, kao i da otkáže Konvenciju, Savjet ministara je 16. marta 2022. godine donio Rezoluciju CM/Res(2022)2 o prestanku članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope³⁵. Članom 58 Konvencije propisan je šestomjesečni otkazni rok u slučaju otkazivanja Konvencije, a takođe je i propisano da pod istim uslovima svaka ugovornica koja prestane da bude članica Savjeta Evrope prestaje da bude i ugovornica Konvencije.

Sekretarijat Komiteta ministara za potrebe Komiteta pripremio je detaljan memorandum o pravnim i finansijskim posljedicama prestanka članstva Rusije u Savjetu Evrope³⁶. U tom dokumentu detaljno se govori o tome u kojim sve tijelima Savjeta Evrope Rusija više neće imati predstavnike, elaboriraju se posljedice u pogledu radnih angažmana osoblja organizacije sa ruskim državljanstvom, te pitanje članstva u konvencijama i ugovornima nastalim u okviru Savjeta Evrope, naročito je obrađeno pitanje finansiranja budući da je Ruska Federacija imala značajnu kvotu u finansiranju funkcionisanja Savjeta Evrope. Posebna pažnja u memorandumu posvećena je pravnim posljedicama vezanim za Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uz napomenu da Rusija prestaje biti članica Konvencije nakon isteka otkaznog roka od šest mjeseci. Ističe se da se može očekivati da Sud u Strazburu sve predstavke podnijete u odnosu na Rusiju nakon proteka otkaznog roka proglasi nedopuštenim po *ratione temporis* i *ratione personae* osnovu. Konačno, u memorandumu je napomenuto i da sudija koji je izabran u Sud sa liste koju je ranije dostavila Rusija mora napustiti položaj.

Imajući u vidu sve navedene okolnosti kao i relevantne konvencijske odredbe Sud je nekoliko dana nakon što je donijeta Rezolucija o

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe, <https://rm.coe.int/0900001680a5da51#:~:text=16%20March%202022%20Resolution%20CM%2FRes%282022%292%20on%20the%20cessation,at%20the%201428ter%20meeting%20of%20the%20Ministers%27%20Deputies%29,29.oktobar.2022>.

³⁶ CM (2022)79, Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine, Legal and financial consequences of membership in the Council of Europe under Article 8 of its Statute.

prestanu članstva objavio dokument pod nazivom Rezolucija Evropskog suda za ljudska prava o posljedicama prestanka članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope u svijelu člana 58 Evropske konvencije o ljudskim pravima³⁷. U dokumentu se navodi da Ruska Federacija prestaje da bude članica Konvencije 16. septembra 2022. godine, kao i da će Sud biti nadležan za rješavanja predstavki podnijetih protiv Rusije koje se odnose na događaje do 16. septembra 2022. godine.

U ranije pomenutoj odredbi člana 58 Konvencije koja reguliše pitanje otkazivanja navodi se i da otkaz Konvencije ne može imati za posljedicu da se ugovornica oslobodi svojih obaveza prema Konvenciji u pogledu radnji učinjenih do dana kada je otkaz počeo da djeluje, a koja bi mogla da predstavlja kršenje tih obaveza. Otvoreno je pitanje, međutim, kako će se ova odredba sprovoditi u praksi. Sudija izabran sa liste Ruske Federacije već je napustio položaj u strazburškom Sudu, a sa druge strane Konvencija predviđa učesće sudije izabranog sa liste države kada se razmatra predstavka podnijeta u odnosu na tu državu. U trenutku kad je Rusija prestala biti članica Konvencije, 17.450 predstavki podnijetih protiv nje je bilo na čekanju za odlučivanje pred Sudom u Strazburu³⁸.

Ranija praksa u ovakvim slučajevima gotovo da ne postoji. Nakon vojnog udara u Grčkoj 1967. godine, kao i sumnji na drastično kršenje ljudskih prava Savjet Evrope je pokrenuo postupak za isključenje Grčke iz članstva nakon čega se ona sama povukla iz članstva i otkazala Konvenciju u decembru 1969. godine, sa otkaznim rokom do sredina juna 1970. godine³⁹. Protiv Grčke u ovom periodu pokrenuta su dva međudržavna spora jedan prije otkazivanja Konvencije i drugi pokrenut od strane Danske, Norveške i Švedske tokom trajanja otkaznog roka, tadašnja Komisija zahtjeve je proglasila dopuštenim ali oni nisu imali konačan epilog jer su države podnositeljke odustale od njih nakon što se politička situacija u Grčkoj stabilizovala a Grčka ponovo pristupila Savjetu Evrope 1974. godine⁴⁰.

Aktuelna situacija sa Ruskom Federacijom, pored pomenutih otvorenih proceduralnih pitanja u pogledu rješavanja predstavki nameće kao izuzetno značajno i pitanje izvršenja presuda. Naime, kada se presudom Suda utvrdi kršenje odredbi Konvencije nadzor nad izvršenjem sprovodi Komitet ministara koji se stara da država na koju se odnosi predmet ispuni utvrđene obaveze bilo u pogledu otklanjanja uočenih sistemskih problema u legislativi ili praksi ili u pogledu isplate naknade za pravično zadovoljenje žrtvama povrede konvencijskih prava.

³⁷ Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights, https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG.pdf, 29. oktobar 2022.

³⁸ Saopštenje za štampu Evropskog suda za ljudska prava ECHR 286(2022) od 16. 9. 2022.

³⁹ W. A. Schabas, *op. cit.*, str. 943.

⁴⁰ *Ibid.*

Međutim, mehanizam nadzora nad izvršenjem presuda ima diplomatski karakter, od države ugovornice zahtijevaju se izvještaji o izvršenju, predmeti se komentarišu na sjednicama sve do konačnog ispunjenja obaveze, sačinjavaju se godišnji izvještaji o ispunjenju obavezama, urgira se preduzimanje radnji i slično. Imajući u vidu trenutno postupanje vlasti u Rusiji i oglašavanje o pozive međunarodnih organizacija i tijela da ispune ispostavljene zahtjeve po raznim pitanjima, a prije svega da obustave agresiju na Ukrajinu, neopravdano je optimistično očekivati dobrovoljnost u ispunjenju obaveza utvrđenih pred Sudom.

Uz napomenu na ranije iznijet zaključak da Rusija nije uspostavila dostatan unutrašnji pravni i institucionalni okvir koji može obezbijediti poštovanje ljudskih prava zaštićenih Konvencijom onima koji se nalaze u njenoj jurisdikciji, posebno je pitanje nivoa poštovanja ljudskih prava u jurisdikciji Rusije nakon što je ona prestala biti članica Konvencije. Kako Sud u Strazburu nema nadležnost za događaje nastale u jurisdikciji Rusije nakon 16. septembra 2022. godine, potencijalne žrtve kršenja ljudskih prava izgubile su mogućnost podnošenja predstavki Sudu. Prema tome, svojim postupanjem javne vlasti Ruske Federacije u konačnom su lišile pojedince u svojoj nadležnosti mogućnosti da pokrenu međunarodni sistem nadzora nad poštovanjem ljudskih prava što će nesumnjivo voditi i opadanju nivoa poštovanja tih prava i ukupnoj dobrobiti i blagostanju građana koji se nalaze u jurisdikciji Ruske Federacije.

Zaključak

Od kada je Ruska Federacija ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda Evropski sud za ljudska prava, kao mehanizam nadzora nad primjenom Konvencije, identifikovao je brojne nedostatke sistemskog karaktera u legislativnom okviru Rusije ali i utvrdio izuzetno veliki broj kršenja ljudskih prava pojedinačnim aktima i radnjama. Iako je u određenom periodu postojao optimizam oko razvoja stepena poštovanja ljudskih prava u Rusiji ubrzo se pokazalo da je taj optimizam bio neopravdan jer je aktuelni režim sve više preduzimao represivne mjere koje su za posljedicu imale ozbiljna kršenja ljudskih prava grupama i pojedincima. Situacija je eskalirala aneksijom Krima da bi kulminirala vojnom agresijom na Ukrajinu započetom u februaru 2022. godine. Odbijanje vlasti Ruske Federacije da obustavi agresiju prema Ukrajini vodilo je prestanku članstva Rusije u Savjetu Evrope. Imajući u vidu da Rusija nije uspostavila dostatan pravni i institucionalni okvir koji može obezbijediti zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda onima koji se nalaze u njenoj jurisdikciji, postupanje javnih vlasti Rusije koje je uzrokovalo gubitak mogućnosti da se pokrene mehanizam nadzora nad primjenom Konvencije za posljedicu će imati i opadanje nivoa poštovanja ljudskih prava i ukupnoj dobrobiti i blagostanju građana koji se nalaze u jurisdikciji Ruske Federacije.

Literatura

1. Bowring B., Russia's accession to the Council of Europe and human rights: compliance or cross-purposes?, *European Human Rights Law Review*, 1997.
2. Bowring B., Russia and Human Rights: Incompatible Opposites?, *Göttingen Journal of International Law* 1, 2009.
3. Bowring B., EU Partners and their Responses to Russia, *The EU-RUSSIA Centre Review*, EU Human Rights Policy towards Russia, EURUSSIA Centre, Issue 16, 2010.
4. Bowring B., *Does Russia have a human rights future in the Council of Europe and OSCE?*, Shifting Power and Human Rights Diplomacy Russia, Amnesty International Netherlands, 2017.
5. Bowring B., Politics and Pragmatism: The Constitutional Court of the Russian Federation and Its 20 Years of Engagement with the European Convention on Human Rights, *East European Yearbook of Human Rights*, 2018.
6. Daucé F., The Government and Human Rights Groups in Russia: Civilized Oppression?, *Journal of Civil Society*, 2014.
7. Gefter V. et al., *Corruption and Human Rights in contemporary Russia. Interrelations between corruption and violation of citizens' rights and freedoms*, Centre for Democracy and Human Rights Development, 2013.
8. Harris D. et al., *Law of the European convention on human rights*, Oxford University Press, 2018.
9. Mälksoo L., *Margins of the Margin of Appreciation, Russia and European Human-Rights Law: The Rise of the Civilizational Argument*, Brill Nijhoff, Boston, 2014.
10. Omejec J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava strazburški *acquis*, *Novi informator*, Zagreb, 2014.
11. Schabas W. A., *The European convention on human rights a Commentary*, Oxford University Press, 2017.

Internet izvori

1. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, Russian Federation, <https://www.coe.int/en/web/execution/russian-federation>.
2. Parliamentary Assembly, Russia's request for membership in the light of the situation in Chechnya, Resolution1055(1995), <https://pace.coe.int/pdf/4f521885b5b56d74ad153da9ef46ea413f8a-efc315dd61cb117d383c59776bcc/resolution%201055.pdf>.
3. Parliamentary Assembly, Procedure for an opinion on Russia's request for membership of the Council of Europe, Resolution1065(1995) <https://pace.coe.int/pdf/d9739797c4a9316cc5460956284e-0106181a0f3be20e80e1a51832155273af15/resolution%201065.pdf>.
4. Parliamentary Assembly, Russia's request for membership of the Council of Europe, Opinion 193 (1996), <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=13932>.
5. Committee of ministers, Recommendation Rec(2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805dd18e.
6. Press country profile Russia, European Court of Human Rights, https://echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf.

7. Overview ECHR 1959–2021, https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592021_ENG.pdf.
8. Parliamentary Assembly, Opinion 300(2022), 15. 03. 2022, <https://pace.coe.int/en/files/29885/html>.
9. Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe, <https://rm.coe.int/0900001680a5da51#:~:text=16%20March%202022%20Resolution%20CM%2FRes%282022%292%20on%20the%20cessation,at%20the%201428ter%20meeting%20of%20the%20Ministers%27%20Deputies%29>.
10. Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights, https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG.pdf.

Praksa suda u Strazburu

1. Ananyev i drugi protiv Rusije, predstavke broj 42525/07 i 60800/08, presuda od 10. 01. 2012. godine.
2. Burdov protiv Rusije, predstavka broj 59498/00, presuda od 07. 05. 2002. godine.
3. Burdov protiv Rusije (broj 2), predstavka broj 33509/04, presuda od 15. 01. 2009. godine.
4. Gerasimov i drugi protiv Rusije, predstavka broj 29920/05 i druge, presuda od 01. 07. 2014. godine.
5. Gruzija protiv Rusije, zahtjev broj 13255/07, presuda od 03. 07. 2014. godine.
6. Gruzija protiv Rusije (II), zahtjev broj 38263/08, presuda od 21. 01. 2021. godine.
7. Nagovitsyn i Nalgiyev protiv Rusije, predstavke broj 27451/09 i 60650/09, odluka od 23. 11. 2010. godine.
8. Tunikova i drugi protiv Rusije, predstavka broj 55974/16 i druge, presuda od 14. 12. 2021. godine.
9. Ukrajina protiv Rusije (RE CRIMEA), zahtjevi broj 20958/14 i 38334/18, odluka od 16. 12. 2020. godine.

Siniša Gazivoda, LL. M

RUSSIAN FEDERATION AND THE EUROPEAN
CONVENTION — EAST OF THE HUMAN RIGHTS

The termination of the membership of the Russian Federation in the Council of Europe in March 2022 also meant the termination of its status as a contracting party to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, with a notice period of six months. These circumstances inspire to take a look at the practice of the Court in Strasbourg in relation to Russia for the past quarter of a century, when Russia was a member of the Convention. The analysis of judicial practice offers an answer to the question of how the convention system affected the legal and institutional framework of Russia and how the termination of membership will affect the level of protection of basic human rights and freedoms in Russia.

Keywords: European convention for the protection of human rights and fundamental freedoms, Russian Federation, European court of human rights